

PRINCIPIUL PROPORȚIONALITĂȚII MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII – GARANȚIE A DREPTULUI LA VIAȚĂ PRIVATĂ

*Ion COBÎȘENCO,
Marcel FALA*

Universitatea de Stat din Moldova

Prezenta lucrare este bazată pe un studiu văzut dintr-un context mai larg al preocupărilor și eforturilor privitoare la drepturile omului, în special a unui drept fundamental, reglementat și de Constituție sub denumirea de viață intimă, familială și privată (art.28).

Conținutul acestui drept se completează cu alte două dispoziții constituționale, și anume, cu cea potrivit căreia domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia. A doua dispoziție prevede obligația statului de a asigura secretul corespondenței (al scrisorilor, telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace de comunicare).

Dezvoltarea tehnologiilor informaționale este direct proporțională cu extinderea metodelor și a mijloacelor prin care ar putea să fie atins dreptul la viață privată văzut prin prisma procedurii penale. De aceea, în sarcina statului apare obligația pozitivă de a stabili limite concrete ce ar garanta respectarea acestui drept, totodată acordând și posibilități reale organelor de urmărire penală de a investiga o cauză complet, obiectiv și sub toate aspectele, în toate cazurile ținându-se cont de principiul proporționalității.

Cuvinte-cheie: *viață privată; măsuri speciale de investigație; inviolabilitatea domiciliului; secretul corespondenței; intimitate; tehnologii informaționale; mijloace de comunicare.*

THE PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY OF SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES – GUARANTEE OF THE RIGHT TO PRIVATE LIFE

This paper is based on a study seen from a wider context concerning the preoccupations and the efforts regarding human rights, mainly a fundamental right, attested in our Constitution under the name of intimate life, family life and private life (Art. 28).

The content of this right is also complemented by two constitutional provisions, namely by the constitutional provision which establishes that the domicile and the residence are inviolable. No man can sneak into or stay in someone else's house or residence without the owner agreement. The second provision requires the State's obligation to guarantee the secrecy of correspondence (of letters, telegrams, other postal items, telephone conversations and of the other means of communication).

The development of information technology is directly proportional to the extension of the methods and means by which the right to private life can be attained and seen through the criminal procedure. For that reason the state is charged with the positive obligation to set concrete limits that would guarantee the respect for this right, also providing, to the criminal investigation bodies, real possibilities to investigate a complete, objective cause, in all cases taking into account the principle of proportionality.

Keywords: *private life; special investigative measures; inviolability of domicile; the secrecy of correspondence; intimate life; information technology; means of communication.*

Noțiuni generale. Oricare stat de drept are ca principiu fundamental supremația legii în toate sferele vieții sociale. La realizarea acestui principiu, contribuie înțelegerea corectă a sensului și conținutului legii de către subiecții de drept. Este de menționat în context afirmația juristului german E.Schmidt-Aßmann: „Atât puterea executivă, cât și cea judecătorească se supune legilor și Constituției. Este imperativă aplicarea strictă a actelor normative în vigoare și, respectiv, este interzisă orice deviere de la textul legii”. Devierea de la textul legii este interzisă, deoarece înțelegerea limbajului legislativ are o semnificație deosebită pentru stabilirea limitelor libertății persoanei în raport cu statul. În continuare vom relata

cum s-a dezvoltat conceptul de „viață privată” în Republica Moldova începând cu perioada sovietică și ce acte normative garantau respectarea dreptului la viață privată și de familie.

Concentrarea puterii de stat în mâinile unui partid unic, caracteristică unei ideologii oficiale existente în URSS, a configurat puternic, după 1940, societatea basarabeană, valorile ei tradiționale. Imixtiunile și abuzurile sovietice au vizat atât nivelul organizațional, cât și cel mental și spiritual. Orice relație, orice nevoie, starea de spirit, morală și materială a individului erau sub controlul statului-partid. Proiectul de Constituție al Republicii Democratice Populare Moldovenești de la 1917 făcea referințe la sfera pri-

vată, deși nu era folosită noțiunea de *viață privată*, el asigura acest domeniu prin stipulațiile: securitatea locuinței, securitatea corespondenței și inviolabilitatea persoanei și proprietății. Constituția Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, din aprilie 1925, nu avea niciun articol care ar fi nominalizat drepturile și libertățile cetățeanului. La fel și Constituția din ianuarie 1938 a Republicii Autonome Moldovenești, care, prin compartimentul „Drepturile și datoriile fundamentale ale cetățenilor”, pune accentul în special pe îndatoriri, și nu pe libertăți și drepturi.

Constituția din 1941 a RSSM fixa prevederi precum: *protejarea locuinței, persoanei, corespondenței*. Cetățenilor RSSM li se garantează neatingerea persoanei, neatingerea locuinței și taina corespondenței (art.106).

Deși legea consacra secretul corespondenței, scrisorile se cenzurau, se rețineau și, în consecință, autorii lor erau arestați. Documentele de arhivă ne demonstrează că această ocupație de cenzurare a corespondenței personale devenise în URSS, respectiv și în RSSM, o obligație a organelor securității statului. Prin aceste scrisori se verifica starea de spirit a cetățenilor, nemulțumirile lor, intențiile, gândurile, atitudinea față de putere, nu însă pentru a îmbunătăți situația economică a maselor populare, ci pentru a sugruma orice gândire liberă, pentru a exclude orice opoziție.

O prevedere cu titlu de principiu conținea și Codul de procedură penală din 24.03.1961, care, în art.6 alin. (1) stipula că: „Cetățenilor le este garantată inviolabilitatea domiciliului. Nimeni nu are dreptul să intre fără un motiv legal în locuință contrar voinței persoanelor, care trăiesc în ea. Viața personală a cetățenilor, secretul corespondenței, convorbirilor telefonice și comunicărilor telegrafice sînt ocrotite de lege. Percheziția, ridicarea de obiecte și de acte, cercetarea încăperii cetățenilor, sechestrarea corespondenței și ridicarea ei de la instituțiile poștale și telegrafice se pot efectua numai în temeiurile și în modul, stabilite de prezentul Cod”.

Actualmente, conceptul de viață privată este consacrat atât în Constituție, cât și în Codul de procedură penală. Deși prin aceste prevederi imperative staul a impus o obligație negativă de nonviolare, niciunul dintre aceste acte legislative nu definește în ce constă acest concept. De fapt, o definiție cu precizie nici nu este posibilă, fiindcă noțiunea de viață privată este o noțiune contingentă al cărei conținut variază în funcție de perioadă, mediu și de societatea în care trăiește individul.

Sub aspect doctrinar conceptul de „viață privată” este asimilat cu „intimitatea”. În literatură de speciali-

tate există câteva definiții care pot prezenta o anumită utilitate, spre exemplu:

- Expresia personalității cuiva, cu accent pe dreptul individului de a defini esența existenței umane (Roscoe Pound, Paul Freund);

- Libertatea morală a individului de a se angaja în ceea ce privește gândurile, acțiunile și deciziile sale (Louis Henkin);

- Abilitatea cetățeanului de a reglementa informațiile despre el însuși și de a putea avea control asupra relațiilor sale cu alte persoane (Alan Westin, Charles Fried);

- Un interes al personalității umane (Edward Bloustein);

- Condițiile în care unii nu pot avea acces către alții (Jeffrey Reiman);

- Dorința oamenilor de a alege în mod liber în ce împrejurări și în ce măsură se vor expune ei înșiși, atitudinea și comportamentul lor (Alan Westin).

Una din primele definiții ale intimității a fost dată de un membru al Curții Supreme din SUA, Louis Brandeis, într-un articol publicat în 1890. Potrivit uneia dintre cele mai des citate opinii ale sale, intimitatea este „*dreptul individului de a fi lăsat în pace*”.

Comitetul Calcutt din Marea Britanie a afirmat, în 1997, că intimitatea este dreptul individului de a fi protejat împotriva amestecului în viața sa personală sau a familiei, prin mijloace fizice directe sau prin publicarea de informații. Alte state sau organizații internaționale au preferat să se concentreze numai asupra anumitor aspecte ale intimității pe care le reglementează decât să ia în considerare un drept specific, din cauza unei abordări diferite asupra rolului puterii judecătorești.

În esență, dreptul la viață privată îi permite persoanei să fie stapâna unui „teritoriu” secret, intim, la adăpost de orice indiscreție. Acestui drept îi corespunde o obligație, care le incumbă autorităților, dar și particularilor, de a se abține de la orice imixtiune sau ingerință în afacerile altuia și de la orice intruziuni în intimitatea unei persoane.

Dupa cum s-a relatat *supra*, prevederile legale impugnat, în primul rând, obligații negative din partea autorităților statale, respectiv de a nu face nimic de natură a stânjeni exercițiul drepturilor respective. În esență, consacrară dreptului la respectarea vieții private și familiale urmărește apărarea individului împotriva oricărei ingerințe arbitrare a puterii publice în exercitarea prerogativelor ce asigură însuși conținutul acestui drept. Cu toate acestea, impunerea numai a unor obligații negative autorităților statale, care să apere individul împotriva ingerințelor de orice natură ale autorităților publice în sfera vieții sale private nu este suficientă pentru garantarea efectivă a tuturor

componentelor acesteia, astfel cum sunt enumerate în art.8 CEDO.

Așadar, în compartimentul următor vom aprecia care sunt cazurile când statul prin intermediul instituțiilor sale este în drept să intervină și să limiteze dreptul la viață privată.

Respectarea dreptului la corespondență în cadrul efectuării măsurilor speciale de investigații. Dreptul la respectarea corespondenței este definit ca facultatea de a comunica fără cenzură cu terțe persoane, fără a fi întrerupt. Potrivit lui Robert Badinter, „studiile de doctrină sunt atât de respectuoase în ceea ce privește secretul vieții private încât se rețin câteodată chiar și din a aprofunda prea mult conținutul”. Echilibrul care trebuie de menținut de fiecare dată face ca aplicarea și respectarea secretului corespondenței să fie din ce în ce mai uniform.

La nivel național, respectarea secretului corespondenței este garantat de Constituția Republicii Moldova care, în art. 30, garantează secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare. Deși norma constituțională conține termenul „secretul corespondenței”, conținutul acestuia nu este detaliat. Din punct de vedere lingvistic, noțiunea *secret* înseamnă ceva ce este ascuns, nedivulgat, confidențial, ascuns vederii, iar *corespondența* înseamnă schimb (regulat) de scrisori între două sau mai multe persoane. În sens juridic, noțiunea de *secret* nu privește doar aspectul fizic, ci are un sens mai larg. Comitetul ONU pentru Drepturile Civile și Politice a menționat că secretul corespondenței, integritatea și confidențialitatea acesteia trebuie să fie garantate *de iure* și *de facto*. Corespondența trebuie să fie livrată destinatarului fără a fi interceptată și fără a fi deschisă sau citită în alt fel. Supravegherea, fie electronică sau în alt mod, interceptarea telefonică, telegrafică sau a unei alte forme de comunicație, interceptarea convorbirilor telefonice și înregistrarea conversațiilor ar trebui să fie interzise. Secretul corespondenței vizează nu numai conținutul comunicărilor interumane, indiferent de modul prin care acestea se realizează – scrisori, telegrame, alte trimiteri poștale, convorbiri telefonice –, dar și integritatea unora dintre aceste mijloace. În sens mai larg, pe temeiul acestui drept este sancționată nu numai deschiderea corespondenței destinată cuiva, dar și distrugerea, reținerea sau întârzierea voluntară a remiterii corespondenței, fotocopierea plicului sau a cărții poștale. Alin.(2) art.30 din Constituție permite însă o excepție, prin care se instituie o derogare de la prevederile alin.(1), atunci când ingerința este necesară în interesele securității naționale, bunăstării economice a țării, ordinii publice și în scopul prevenirii infracțiunilor.

La nivel internațional, o asemenea derogare este

prevăzută și în art.8 alin.(2) CEDO, unde este stipulat că „nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”.

Aceste norme au mai mult valoare de principiu, iar modul și condițiile în care organele de urmărire penală pot să-și desfășoare atribuțiile de serviciu sunt reglementate de Codul de procedură penală.

Codul de procedură penală prevede în art.14 că dreptul la secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este asigurat de stat. În cursul procesului penal, nimeni nu poate fi lipsit sau limitat de acest drept. Limitarea acestui drept se admite numai în baza unui mandat judiciar emis în condițiile prezentului Cod.

Potrivit art.1 alin.(1) CPP, procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

Pentru ca scopurile enumerate în art.1 alin. (1) CPP să fie realizate, este necesar ca organul de urmărire penală în procesul urmăririi penale să efectueze un anumit număr de acțiuni procesuale, aceasta reieșind chiar din art.252, unde este prevăzut că urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea acestuia. Un procedeu probatoriu prin care organul de urmărire penală poate administra probe sunt măsurile speciale de investigații întreprinse în cadrul activității speciale de investigații. Conform art.1 alin.(1) din Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații, activitatea specială de investigații reprezintă o procedură cu caracter secret și/sau public, efectuată de autoritățile competente, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor.

Potrivit Recomandării (2005) 10 a Comitetului de

Miniștri al Consiliului Europei, prin *noțiunea de tehnici speciale de investigare* se înțelege tehnicile aplicate de autoritățile competente în cadrul anchetelor penale, vizând depistarea sau anchetarea unor infracțiuni grave și a unor suspecți în vederea colectării de informații, de așa manieră încât persoanele în cauză să nu aibă cunoștință de acest lucru.

Și alte instrumente internaționale fac referire la aceeași noțiune.

Astfel:

➤ Prevederile art.17-19 din cel de-al doilea Protocol adițional la Convenția Europeană de asistență judiciară în materie penală au în vedere supravegherea transfrontalieră, livrările supravegheate, anchetele sub acoperire;

➤ Art. 4 din Convenția Europeană privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii vorbește despre competențe și tehnici speciale de investigații;

➤ Art.23 din Convenția penală privind corupția prevede măsuri care facilitează colectarea probelor și confiscarea produselor infracționale.

O asemenea definiție ne este redată și în art.132 alin. (1) CPP. Astfel, activitatea specială de investigații reprezintă totalitatea de acțiuni de urmărire penală cu caracter public și/sau secret efectuate de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale numai în condițiile și în modul prevăzute de prezentul Cod.

În mod obiectiv suntem în prezența a două legi, ambele conținând norme cu privire la activitatea specială de investigații, însă, în conformitate cu art.2 alin. (4) CPP, normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul Cod.

În cadrul art.132², CPP sunt enumerate măsurile speciale de investigații, însă nu toate aduc atingere dreptului la secretul corespondenței. Măsurile speciale de investigații care aduc atingere nemijlocit dreptului secretului corespondenței sunt următoarele:

➤ interceptarea și înregistrarea comunicărilor sau a imaginilor;

➤ reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale;

➤ monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telefonice și electronice;

➤ monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară;

➤ colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice.

Pentru ca aceste masuri să aibă un caracter legal, este necesar să fie întrunite trei condiții enumerate expres și exhaustiv în cadrul art. 132¹ alin.(2), și anume:

1. Pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;

2. Există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, cu excepțiile stabilite de lege;

3. Acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Principiul proporționalității între dreptul sau libertatea persoanei garantate de lege și necesitatea efectuării acțiunii procesuale solicitate recunoaște că drepturile omului nu sunt absolute și exercitarea drepturilor unei persoane trebuie să fie apreciată în raport cu interesul public mai larg. Alin.(2) art.8 CEDO prevede drept scop legitim pentru imixtiune de către agenții de stat în viața privată a persoanei, în domiciliu sau asupra corespondenței acestuia: securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, protejarea drepturilor și libertăților altor persoane. Cu autorizarea judecătorului de instrucție se efectuează acțiunile de urmărire penală legate de imixtiunea în viața privată a persoanei, adică legate de limitarea inviolabilității persoanei, domiciliului, limitarea secretului corespondenței, convorbirilor telefonice, comunicărilor telegrafice și a altor comunicări, precum și alte acțiuni prevăzute de lege.

Condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații derivă din raționamentele expuse de către CtEDO în materia art.8 din Convenție. Așadar, necesitatea unei ingerințe în viața privată poate fi justificată numai atunci când nu se poate realiza scopul de investigație printr-o altă măsură mai puțin restrictivă. Adjectivul *necesar* nu este sinonim cu *indispensabil* și nici nu are flexibilitatea unor expresii ca *admisibil*, *util* sau *rezonabil*. Pe de altă parte, statele se bucură de o anumită marjă de apreciere în materia impunerii unor restricții, marjă care nu este nelimitată. Curtea analizează în concret dacă ingerința în dreptul protejat de Convenție este prevăzută de lege și necesară într-o societate democratică, satisface și cerința de proporționalitate cu scopul urmărit, în sensul menținerii unui just echilibru între ingerință și scop.

În speța *Bălțeanu vs România*, Curtea s-a referit la *proporționalitatea* ingerinței autorităților naționale prin interceptarea convorbirilor reclamantului – ofițerului de poliție de profesie – în investigarea unei presupuse infracțiuni de corupere pasivă. Magistrații internaționali au reiterat condițiile susceptibile analizei pentru a determina necesitatea și proporționalitatea ingerinței de interceptare în raport cu garanțiile convențional prestabilite, și anume: independența

procurorului care a autorizat supravegherea și interceptarea față de oficialii puterii executive, aprobarea deciziei procurorului de interceptare printr-un mandat al judecătorului de instrucție, posibilitatea persoanei supravegheate de a contesta în fața unui tribunal fondul interceptărilor, consacrarea legală a condițiilor de distrugere a convorbirilor interceptate. Racordând condițiile enunțate în lumina circumstanțelor de fapt ale cauzei, Curtea a conchis încălcarea art. 8 CEDO, autoritățile naționale relevante neoferind reclamantului garanții suficiente pentru protecția corespondenței sale.

În contextul soluționării a diferite cauze, instanța europeană a analizat legislațiile statelor membre în ceea ce privește autorizarea interceptărilor (în special telefonice), din încălcările constatate putând fi extrase garanțiile specifice unui sistem legislativ compatibil cu exigențele art.8 paragr.2 CEDO.

Astfel s-a reținut, pe de o parte, că trebuie să existe o bază legală accesibilă pentru intruziunea reprezentată de supravegherea tehnică. Pe de altă parte, legea trebuie în mod necesar să prevadă natura infracțiunilor care pot genera autorizarea interceptărilor, categoria persoanelor care pot fi supuse unei astfel de măsuri, limita de timp pentru care ea poate fi aplicată, procedura ce trebuie folosită pentru examinarea, stocarea și utilizarea datelor obținute, mecanismele de siguranță, atunci când materialele obținute sunt comunicate altor persoane, circumstanțele în care înregistrările și suporturile fizice trebuie sau pot fi distruse, garanțiile ce trebuie avute în vedere pentru a proteja comunicările între client și avocat.

De asemenea, sunt necesare garanții în ceea ce privește modalitatea de efectuare a măsurilor speciale de investigații, mecanisme efective de control care să asigure respectarea legii, verificarea procedurii de către o autoritate independentă față de cea care efectuează măsurile și o procedură de control care să fie în concordanță cu principiile unei societăți democratice.

În speța *Iordachi și alții vs Moldova*, asemenea garanții nu erau prevăzute de legislația națională pertinentă. Curtea a constatat că, în materia interceptărilor comunicărilor, au existat (în momentul examinării) deficiențe în ceea ce privește previzibilitatea legii procesual-penale – natura infracțiunilor pentru care este admisă interceptarea, categoriile de persoane posibile de a fi subiectul unei interceptări a convorbirilor; o limitare clară a perioadei de interceptare; maniera în care se face filtrarea datelor obținute prin activitatea specială de investigații. Așadar, Curtea a concluzionat că legislația Republicii Moldova nu oferea o protecție adecvată împotriva abuzurilor autorităților în sfera interceptării convorbirilor telefonice. Prin urmare, la

acel moment o asemenea măsură era disproporționată și abuzivă.

O cauză pertinentă pentru practica națională poate fi recunoscută și speța *Uzun împotriva Germaniei*. Mai întâi, Curtea a stabilit că într-adevăr mijlocul de supraveghere prin GPS a fost instalat în autoturismul complicelui, însă această măsură a fost necesară dat fiind faptul că celelalte mijloace utilizate pentru urmărirea s-au dovedit a fi insuficiente.

Această măsură a facilitat adunarea și conservarea unor date care ajutau la localizarea inculpatului. Datele obținute astfel, coroborate cu alte elemente de probă, au fost utilizate în cadrul procesului penal. Aceste motive au fost considerate ca fiind suficiente pentru a se putea efectua o analiză cu privire la o ipotetică ingerință în exercitarea de către reclamant a drepturilor ce țin de domeniul art. 8 din Convenție, anume respectarea vieții private a unei persoane. Ulterior, Curtea a analizat în ce măsură astfel de date se pot constitui ca probe într-un proces penal. În primul rând, s-a constatat că există un temei în acest sens, prevăzut de CPP. În al doilea, că este necesară o distincție între supravegherea efectuată prin intermediul GPS-ului relativă la deplasările în public și cea efectuată prin alte metode cu mijloace vizuale sau acustice, deoarece prima surprinde mai puține elemente ce țin de conduită, de opiniile sau de sentimentele persoanei care face obiectul urmăririi, deci atingerile aduse dreptului persoanei la respectarea vieții private sunt mai puțin intense. Curtea consideră că în acest caz nu este necesară aplicarea aceluiași garanții stricte care, conform jurisprudenței sale, ar trebui respectate în cazul unor interceptări telefonice. De asemenea, Curtea a constatat că deciziile instanțelor interne au fost date în baza prevederilor din legislația națională care erau previzibile în mod rezonabil, în măsura în care în lege se prevede în mod expres că organele de anchetă pot recurge la mijloace tehnice mai ales „*pentru localizarea autorului unei infracțiuni*”. Mai mult, dreptul intern prevede condiții stricte pentru autorizarea unei astfel de măsuri, care nu este posibilă a fi efectuată decât în cazul unor persoane bănuite de comiterea unor infracțiuni „*extrem de grave*”. Supravegherea reclamantului prin intermediul GPS-ului a fost dispusă spre finalul anchetei și după mai multe acuzații de tentativă de omor aduse mișcării teroriste, avându-se în vedere și o finalitate preventivă împotriva unor alte potențiale atentate cu bombă. Măsura a fost necesară, deoarece acțiunile reclamantului atentau la siguranța națională și la siguranța publică. Totodată, nu se poate spune că inculpatul a fost supus unei supravegheri totale și exhaustive. Curtea a arătat că legislația germană este bine concepută în acest sens, mai ales datorită faptului că oferă posibilitatea unui control judiciar efectiv al

unei astfel de măsuri, împotriva unor potențiale măsuri arbitrale a organelor de anchetă. Prin urmare, în măsura în care eventualele elemente de probă ilegale pot fi înlăturate prin intermediul unui control eficient și date fiind argumentele exprimate mai sus, se poate conchide că ingerința în exercitarea de către M. Uzun a dreptului la respectarea vieții private este „prevăzută de lege” și proporțională. Așadar, nu există o încălcare a art. 8.

Din constatările Curții, în această cauză, putem conchide că ingerința a fost proporțională, supravegherea prin GPS fiind dispusă după ce alte metode mai puțin invazive s-au dovedit ineficiente, a fost pusă în executare pe o perioadă relativ scurtă și l-a afectat pe reclamant doar atunci când se deplasa cu mașina complicelui său. Nu se reține că reclamantul a fost supus unei supravegheri totale și atotcuprinzătoare. Având în vedere gravitatea faptelor pentru care reclamantul era cercetat, supravegherea prin GPS a fost necesară într-o societate democratică.

Din constatările Curții în spețele relatate *supra*, reiese că *proporționalitatea* semnifică un just echilibru ce trebuie menținut între intruziunea în viața privată a persoanei și importanța stării de fapt reținută în dosar, astfel încât să nu se ajungă la o restrângere a exercițiului unor drepturi fundamentale în cauze minore. De asemenea, de criteriul proporționalității se va ține seama și la alegerea măsurii speciale de investigații, fiind incorect a se solicita și autoriza, fără distincție în raport de particularitățile speței, toate procedeele prevăzute de art.132² CPP.

Îndeplinirea acestor condiții trebuie verificată în concret de către judecător, având la îndemână trei criterii:

1. **Particularitățile cauzei, adică modalitatea concretă în care fapta s-a comis ori urmează a se săvârși.** Spre exemplu, atunci când se comite un furt din locuință sau o tâlhărie, este dificil de argumentat de ce s-ar impune obținerea datelor privind tranzacțiile financiare și monitorizarea datelor infractorului, însă recurgerea la acest procedeu apare ca motivată, atunci când obiectul cauzei este o infracțiune de evaziune fiscală sau de spălare a banilor. De asemenea, în cazul unei infracțiuni informatice este lesne de înțeles proporționalitatea în cazul aplicării accesului la un sistem informatic, după cum atunci când sunt indicii privitori la constituirea unui grup criminal organizat, apare ca necesară atât interceptarea comunicațiilor, cât și urmărirea vizuală.

2. **Importanța informațiilor ori a probelor ce urmează a fi obținute.** Acest criteriu are în vedere o anticipare rezonabilă asupra pertinentei, concludenței și utilității probatorii a datelor pe care organul de urmărire penală previzionează că le va obține prin

aplicarea măsurii speciale de investigații. Spre exemplu, atunci când sunt indicii privitori la o infracțiune de corupere pasivă, interceptarea și înregistrarea comunicărilor sau imaginilor a funcționarului public se impune pentru a se surprinde și fixa momentul când acesta primește suma de bani pe care o pretinsese anterior. De asemenea, în cazul falsificării banilor, localizarea prin mijloace tehnice a autorilor poate contribui la identificarea locului unde se tipăresc fraudulos banii. În schimb, atunci când obiectul cauzei este un abuz de putere, este mai dificil de motivat ce probe de importanță covârșitoare ar furniza măsurile speciale de investigații.

3. **Gravitatea infracțiunii.** Acest criteriu nu se confundă cu cel prevăzut de la art.132¹ alin.(2), pct.2), CPP. Legea are în vedere gravitatea infracțiunii drept condiție de apreciere a proporționalității procedurii probatorii, în timp ce condiția privitoare la regăsirea infracțiunii printre cele enumerate expres este una de admisibilitate. Gravitatea infracțiunii se referă la gradul său de pericol social concret, și nu la cel abstract, exprimat în limitele de pedeapsă prevăzute de lege. Prin urmare, este posibil ca, deși infracțiunea să facă parte dintre cele pentru care se permite supravegherea tehnică, importanța sa minoră să îl facă pe judecător să refuze autorizarea. Prin prisma jurisprudenței CtEDO, câtă vreme se consacră o situație mai favorabilă bănuțului, învinutului, inculpatului, judecătorul este în drept să refuze supravegherea tehnică, indiferent cât de utilă apare în cauză, atunci când constată o gravitate redusă a infracțiunii cercetate.

Respectarea dreptului la inviolabilitatea domiciliului în cadrul efectuării măsurilor speciale de investigații. În doctrină s-a arătat că românii considerau locuința ca refugiul, azilul sacru al persoanei. O lege (*lex Cornelia injuriis*) pedepsea nu numai pătrunderea prin violență în locuința unei persoane, dar și faptul unui particular de a smulge din locuință pe cineva spre a-l preda justiției. Legislația engleză numește locuința persoanei „fortăreața” sa (*A man's home is his castle*), iar revoluția franceză a proclamat din primele clipe: *Casa fiecărui cetățean este un loc inviolabil*. Art.29 din Constituția Republicii Moldova stipulează că domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia. De la aceste prevederi se poate deroga doar prin lege în următoarele cazuri:

- a) pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;
- b) pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
- c) pentru prevenirea răspândirii unei epidemii.

Ca drept fundamental al omului, în esența sa, in-

violabilitatea domiciliului este parte componentă a dreptului la respectarea vieții private și de familie, în aceeași măsură fiind un element esențial al libertății persoanei și al demnității omului.

Constituția nu definește termenii „domiciliu” sau „reședință”. Materialele referitoare la inviolabilitatea domiciliului statuată de tratatele internaționale oferă următoarele explicații de natură generală:

– Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice operează cu termenul „domiciliu” în sensul de locul unde o persoană rezidă sau desfășoară ocupația obișnuită.

– Potrivit Convenției Europene pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, „domiciliu” înseamnă locul de reședință al unei persoane. Dacă o persoană, în temeiul unei decizii oficiale, nu poate continua să locuiască în casa sa și este nevoită să aibă un alt spațiu (de exemplu, un cort), atunci acel spațiu trebuie considerat drept domiciliu. Spațiile comerciale nu cad, în mod automat, sub incidența termenului de domiciliu, cu excepția cazurilor în care acestea sunt nemijlocit adiacente casei în sensul strict al cuvântului – de exemplu, un oficiu este în casa unui proprietar particular. Legislația Republicii Moldova definește detaliat noțiunea de domiciliu. De exemplu, Codul de procedură penală definește domiciliul în felul următor: locuință sau construcție destinată pentru locuirea permanentă sau temporară a unei sau a mai multor persoane (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), precum și încăperile anexate nemijlocit la acestea, constituind o parte indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un alt loc de uz comun). Prin noțiunea de domiciliu, în sensul prezentului Cod, se înțelege și orice teren privat, automobil, navă maritimă și fluvială privată, birou. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a adus un element suplimentar la scopul utilizării spațiului și a clarificat că în locuință se află o parte sau întreaga avere de care dispune persoana.

În conformitate cu art.12 alin.(2) CPP, perchezițiile, cercetările domiciliului, precum și alte acțiuni de urmărire penală la domiciliu, pot fi ordonate și efectuate în baza unui mandat judiciar, cu excepția cazurilor și modului prevăzute de prezentul Cod. În cazul efectuării acțiunilor procesuale fără mandat judiciar, organul abilitat să efectueze aceste acțiuni, imediat, dar nu mai târziu de 24 de ore de la terminarea acțiunii, prezintă instanței de judecată materialele respective pentru controlul legalității acestor acțiuni. De asemenea, potrivit art.132², organul de urmărire penală este în drept să efectueze măsurile speciale de investigații, care aduc atingere dreptului la inviolabilitatea domiciliului:

➤ cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat;

➤ supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea;

➤ investigația sub acoperire.

Cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat, este o măsură specială de investigații similară cu cercetarea la fața locului și percheziția. Cu toate că există unele asemănări, totuși ele se deosebesc. Spre exemplu, cercetarea la fața locului poate fi efectuată și până la începerea urmăririi penale, iar cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat ca măsură specială de investigații va fi legal efectuată, doar dacă există o ordonanță de începere a urmăririi penale într-un caz concret.

Cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat, supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea, se efectuează în baza încheierii judecătorului de instrucție. În încheiere sunt indicate circumstanțele constatate de către organul de urmărire penală și menționate în demers, o descriere a circumstanțelor faptelor, motivarea necesității și scopului legitim al acestei acțiuni, proporționalitatea acțiunii și subiectul care va efectua acțiunea. Termenul maxim al acțiunii este de 30 de zile. În cadrul acțiunii, organul este împuternicit cu executare, este în drept de a instala în domiciliu aparataj, mijloace tehnice, camere, microfoane, receptoare, dispozitive de înregistrare s.a.

Convorbirile înregistrate în încăperea dată sunt stenografiate, stenograma fiind anexată la procesul-verbal. În urma efectuării acțiunii procesuale de către ofițerul de investigații se întocmește proces-verbal cu indicarea persoanelor care au participat la acțiunea procesuală cum ar fi însuși ofițerul de investigații, specialistul și alte persoane. Se va indica locul amplasării domiciliului, termenul de efectuare, mijloacele tehnice, marca acestora, suportul electronic cu care s-a efectuat înregistrarea și înregistrările în cadrul cercetării. De asemenea, în procesul-verbal se indică toate convorbirile care au fost efectuate de către persoanele din această încăpere, data, ora, și durata convorbirilor. Se indică și suportul de înregistrare, care se anexează la procesul-verbal. În procesul-verbal se menționează constatările efectuate în urma înregistrării.

În speța *Vetter vs Franța*, Curtea a susținut că urmare a descoperirii unui cadavru cu urme de împușcare, poliția, care bănuia că reclamantul era autorul

acestei omucideri, a instalat dispozitive de ascultare în apartamentul unei persoane pe care acesta o vizita în mod obișnuit. Astfel, a fost constatată încălcarea dispozițiilor art. 8 CEDO, deoarece în domeniul instalării de microfoane, dreptul francez nu indica cu desulă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a atribuțiilor exclusive ale autorităților.

În cererea *P.G și J.H. împotriva Marii Britanii*, Curtea s-a pronunțat de asemenea în sensul încălcării dispozițiilor art. 8 în situația utilizării de către poliție a unui dispozitiv de ascultare ascuns în apartamentul unuia dintre reclamanți, care nu era prevăzută de lege. Curtea a considerat că nici o diferență materială nu apare acolo unde dispozitivele de înregistrare sunt puse în funcțiune în localul poliției, fără ca individul vizat să fie informat sau să-și fi dat consimțământul. Principiul fundamental conform căruia dreptul intern trebuie să asigure protecția împotriva arbitrarului și abuzului utilizării tehnicilor ascunse de supraveghere se aplică, în egală măsură, în această situație.

În procedura penală germană (paragr.100 c. CPP german), cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor poate fi aplicată doar în privința făptuitorului și doar în locuința acestuia. Aplicarea măsurii în locuința altor persoane poate fi efectuată doar în situația când se poate de presupus că:

a) Făptuitorul se află în această încăpere;

b) Aplicarea măsurii doar în locuința făptuitorului nu va permite cercetarea circumstanțelor cauzei sau la constatarea locului aflării altui făptuitor în aceeași cauză penală.

Măsura poate fi admisă doar dacă sunt prezente date factice sau presupuneri, în special în funcție de particularitățile încăperii și caracterul relațiilor dintre persoanele care urmează a fi supuse interceptării, că în urma unei asemenea măsuri nu vor fi înregistrate convorbiri care se referă în exclusivitate la viața privată.

Curtea Constituțională Federală a Germaniei în Hotărârea primei Camere (3 martie 2004) a menționat că nu orice măsură de supraveghere acustică a interiorului locuinței lezează esența demnității umane. Abilitarea prin lege pentru efectuarea supravegherii interiorului locuinței trebuie să conțină asigurări privind intangibilitatea demnității umane și să respecte cerințele în materie. În cazul în care supravegherea interiorului locuinței în baza unei astfel de abilitări are ca urmare și culegerea de informații despre domeniul de protecție absolută din sfera de organizare privată a vieții de zi cu zi, măsura trebuie întreruptă, iar înregistrările trebuie șterse. Este exclusă valorificarea unor astfel de informații.

Demnitatea umană nu este încălcată prin simplul fapt că cineva face obiectul unor măsuri de urmări-

re penală, dar va fi lezată dacă prin măsura adoptată este pusă sub semnul întrebării, în general, calitatea de subiect pe care o are persoana. O astfel de încălcare se petrece atunci când tratamentul aplicat de către autoritatea publică nu respectă valoarea care revine fiecărui om.

Inviolabilitatea interiorului locuinței are o strânsă legătură cu demnitatea umană și cu cerința constituțională de respectare necondiționată a sferei cetățeanului, pentru dezvoltarea exclusiv privată extrem personală. Trebuie ca dreptul persoanei de a fi lăsat în pace să îi fie asigurat tocmai în interiorul locuinței sale. Această protecție nu trebuie relativizată în funcție de interesele specifice urmăririi penale, pornind de la principiul proporționalității.

Făcând trimitere la mențiunile precedente din prezenta lucrare și în cazul efectuării măsurilor speciale de investigație, ce aduc atingere inviolabilității domiciliului, corespund aceluiași criterii de determinare a proporționalității ingerinței. Din constatările Curții în spețele relatate *supra*, reiese că *proporționalitatea* semnifică un just echilibru ce trebuie menținut între intruziunea în viața privată a persoanei și importanța stării de fapt reținută în dosar, astfel încât să nu se ajungă la o restrângere a exercițiului unor drepturi fundamentale în cauze minore. De asemenea, de criteriul proporționalității se va ține seama și la alegerea măsurii speciale de investigații, fiind incorect a se solicita și autoriza, fără distincție în raport de particularitățile speței, toate procedeele prevăzute de art.132² CPP.

Concluzii

Protecția vieții private a indivizilor constituie o preocupare intensă și constantă pentru societatea modernă, în general, și pentru teoreticienii și practicienii dreptului, în particular. Cât și în ce condiții suntem protejați de intruziunile nejustificate ale altora în domiciliul și corespondența noastră, pentru ce motive autoritățile publice pot să ne intre în intimitate, cât de profundă trebuie sau poate fi o asemenea ingerință reprezintă subiecte de interes atât pentru fiecare individ în parte, cât și pentru colectivitate, per general. Ne dorim să nu fim deranjați de nimeni, atunci când ne retragem în spațiul nostru personal, dar în egală măsură trebuie să acceptăm că triumful binelui colectiv necesită și unele restricții în această privință. Permanenta ciocnire a celor două idei generează sfera conceptului de viață privată.

Rolul organelor ce desfășoară activitate specială de investigații în societatea actuală, amenințată de forme extreme de terorism, frecvente atacuri cibernetice, fenomenul corupției, spalarea banilor (pentru a ne referi doar la o mică parte dintre riscuri), este fără îndoială

esențial pentru păstrarea democrației. Nu credem că poate fi concepută funcționarea unui stat fără activitatea pe care aceste instituții publice o desfășoară, iar necesitatea ei devine pe zi ce trece mai acută. Negarea acestei realități nu constituie decât o expresie a atitudinilor de rea-credință. Ne întrebăm, în aceste condiții, de ce legislația din țara noastră lasă în continuare loc unor dubii și susceptibilități asupra a ceea ce trebuie să însemne caracterul legal al procesului secret de obținere a informațiilor, dând naștere unei impresii permanente de subiectivism și de încercare de ocolire a controlului exterior și independent asupra activității de securitate națională? Credem că legiferarea unor reguli clare, care să elimine ideea că se urmărește numai un control de ordin formal, ar răspunde mult mai adecvat imperativelor ce trebuie imprimate unei societăți care dorește să evolueze echilibrat în direcția civilizației occidentale.

Bibliografie:

1. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Vol. I: *Drepturi și libertăți*. București: All Beck, 2005.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 07.06.2003, nr. 104-110/447.
3. Hotărârea Parlamentului nr. 12-98-XIII din 24 iulie 1997 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 21.08.1997, nr. 54-55.
4. POALELUNGI, M. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013.
5. BUDEANĂ, C., OLTEANU, F. *Stat și viață privată în regimurile comuniste*. Iași: Polirom, 2009.
6. Codul de procedură penală a Republicii Moldova, publicat la 24.04.1961.
7. PIVNICERU, M.-M., MOLDOVAN, C. *Dreptul la*

viața privată și relațiile de familie ale transsexualilor. Marja de apreciere a statelor. În: *Revista Română de Bioetică*, vol. 5, nr. 1, ianuarie-martie 2007.

8. CARP, R., ȘANDRU, S. *Dreptul la intimitate și protecția datelor cu caracter personal*. București: All Beck, 2004.

9. BOGDAN, Al.-I. *Aspecte teoretice și ractice privind dreptul la viață privată*. Universitatea „Dimitrie Cantemir” din Tîrgu Mureș, Bodoni Sandor 3-5, Mures, 2014.

10. CÂRNAȚ, T., COBÎȘENCO, I. *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor omului privind dreptul la viață privată și de familie*. În: *Revista Națională de Drept*, nr.3/2017.

11. *Comentariul Constituției*. Chișinău: ARC, 2009.

12. Hotărârea Plenului CSJ nr.7 din 04.05.2005 cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale.

13. MORĂRESCU, A. *Principiul proporționalității în sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului*. Chișinău, 2015.

14. SLĂVOIU, R. *Protecția penală a vieții private*. București: Universul Juridic, 2016.

15. [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/IORDACHI%20SI%20ALTII%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/IORDACHI%20SI%20ALTII%20(ro).pdf);

16. Правовое регулирование оперативно-розыскной деятельности в Кыргызской Республике -Б.: 2014.

17. http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_ROM.pdf.

18. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (comentariu aplicativ)*. Chișinău: Cartea juridică, 2016.

19. *Drept procesual penal*. Chișinău, 2009.

20. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea generală*. Ediția II. București, C.H.Beck, 2015.

21. Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. Publicat la 08.06.2012 în: *Monitorul Oficial*, nr. 113-118.

22. Constituția Republicii Moldova, publicată la 12.08.1994 în: *Monitorul Oficial*, nr. 1.

23. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Prezentat la 19.11.2017